

CAPITAL DA DOR¹

A editorial Espiral Maior, que con tan bo acerto está dedicando un considerable esforzo á publicación de poesía, publicou no ano 1996 a tradución, feita por Helena González e Laurence Brault, da escolma de poemas de Paul Éluard, *Capital de la douleur*, que aparece publicada por primeira vez en 1926, dous anos despois da edición do primeiro *Manifesto do surrealismo* de André Bretón. Co título inicial de *L'art d'être malheureux* («A arte de ser infeliz»), Paul Éluard preparaba a publicación dun dos seus libros máis importantes. Cun título enigmático e poético, pretendía renderlle unha homenaxe á emblemática cidade dos artistas franceses. París é a cidade que lle brindará ó poeta os mellores momentos da súa vida, pero tamén os máis dolorosos. Este libro de poemas correspóndese coa etapa máis pesimista do autor que, durante o período da Resistencia, asinará os seus poemas políticos co alcume de Jean Du Haut. Éluard, poeta e home comprometido sempre, traduciu un poema de García Lorca no ano 39, cantoulles ás rúas de Madrid, Barcelona ou Sevilla, e escribiu as xigantescas estrofas de *Guernica* ou *Novembre 36*.

P. Éluard estableceu mediante a súa obra que a felicidade é o primeiro deber do home, un deber que non pode ser cuestión dun só. *Capital da dor* dá a coñece-las múltiples razóns coas que conta o poeta para “capitular ante a dor”.

O libro, que acaba de ser traducido ó galego, consta de catro partes. A primeira, *Répétitions* («Repeticións»), publicada cando Éluard só tiña 27 anos, comenza cun poema dedicado ó polifacético pintor Marx Ernst, personaxe decisivo na evolución do seu pensamento. *Mourir de ne pas mourir* («Morrer de non morrer»), dedicado a André Breton, inicia unha escolma de vinteito poemas de maior extensión, de carácter intimista. *Les petits justes* («Os pequenos xustos»), completa en *Capital de la douleur*, unha serie de once poemas que rematan coa expresión da numeración infinita (XI):

Les hommes qui changent et se ressemblent
Ont, au cours de leurs jours, toujours fermé les yeux
Pour dissiper la brume de dérision
Etc...

---

1. Éluard, Paul, *Capital da dor*, ed. bilingüe, A Coruña, Espiral Maior, 1997, tradución de Laurence Brault e Helena González.

Os homes que mudan e que se parecen
Sempre, ó longo da súa vida, pecharon os ollos
Para disipar o neboeiro da irrisión
Etc...

A sinxeleza do nome atribuído á última parte do libro, *Nouveaux poèmes* («Novos poemas»), anuncia o poeta namorado e inqueda de *Le grand jour* («O gran día»):

La courbe de tes yeux fait le tour de mon coeur
(...)
Le monde entier dépend de tes yeux purs
Et tout mon sang coule dans leurs regards.

A curva dos teus ollos rodea o meu corazón
(...)
O mundo enteiro depende dos teus ollos puros
E todo o meu sangue discorre nas súas miradas.

O libro está “Dedicado a G”. (Helena Diankova, a que Éluard alcumara Gala), a rapaza rusa que coñecerá durante un período de repouso xuvenil nun hospital suízo, e que chegará a converterse na súa muller. Gala non tardará en deixarse seducir pola xenialidade doutro artista, o pintor Dalí. Nesta última parte, tamén aparecen poemas escritos e publicados con anterioridade (marcados polos horrores da I Guerra Mundial e polas ideas libertarias), xunto cos dedicados ás grandes figuras de P. Picasso, A. Masson, P. Klee, PH. Soupault, G. Braque, G. Leroux, J. Miró ou Chirico, e ás non menos grandes *belles de nuit, belles-de-feu, belles-de pluie*:

Gertrude, Dorothy, Mary, Claire, Alberta,
Charlotte, Dorothy, Ruth, Cathérine, Emma,
Louise, Margaret, Ferral, Harriet, Sara,
Florence toute nue, Margaret, Toots, Thelma²

Nunca a pintura se sentira máis solidaria da poesía ca nesta época na que os poetas pintaban e os pintores escribían poemas. Todos eles consideraban real o posible, negando o dualismo entre imaxinación e realidade. Pretendían libera-la visión, unindo imaxinación e natureza.

Poemas en prosa, e versos no máis puro estilo surrealista, como “Le miroir d’un moment”, marcan as derradeiras páxinas do libro:

Le ciel avec sa vérité,	O ceo coa súa verdade,
L’homme avec sa réalité.	O home coa súa realidade.

---

2. Éluard, Paul, “As Gertrude Hoffmann girls”, *Capital da dor*, A Coruña, Espiral Maior, 1997, p. 59.

Espiral Maior aposta pola publicación dun poeta xa clásico no panorama literario de expresión francesa. P. Éluard mantén unha salientable influencia no noso sistema literario, nun período que vai dende a posguerra ata os nosos días. A edición bilingüe, sempre de agradecer, sobre todo cando se trata de poesía, dispón os textos orixinais ó final do libro, feito que na nosa opinión dificulta a lexítima curiosidade do lector familiarizado coa lingua de partida.

As tradutoras, Laurence Brault e Helena González, presentan o autor no limiar, dando ademais interesante información sobre as anteriores traducións de P. Éluard ó galego. Apuntan, entre outras, a versión castelá do galego Eduardo Moreiras, na revista *Aturuxo* nº4 (Ferrol, 1954) e a edición de *Diez poemas de Paul Éluard*, Laurel, Bos Aires, 1955, con ilustracións de Picasso. A. Cunqueiro traduce distintos poemas de Éluard para *Faro de Vigo*, entre os anos 1964 e 1979. En 1974, Helena Villar Janeiro fará o propio para o xornal *El Progreso*. Francisco Fernández del Riego, e máis recentemente Xesús González Gómez, versionan diferentes poemas, o primeiro para *Faro de Vigo*, e ese último para a revista *Grial*, ademais de incluílos na súa *Antoloxía da poesía surrealista de expresión francesa*³.

Capital da dor é probablemente o libro máis importante da primeira poesía surrealista. Publicado en parte na revista *Littérature*, e definitivamente no ano 1944, este poemario deixaba xa presenti-lo papel que Paul Éluard ía desempeñar na organización da Resistencia. Trátase dunha obra consagrada integramente á verdade, precisa, aparentemente lixeira, composta por poemas curtos, escritos con palabras correntes que evocan imaxes sinxelas. Os primeiros versos manifestan xa a dobre tendencia que marcará a obra do poeta: a melancolía mesturada coa rudeza.

Nos poemas de *Repeticións*, Éluard evidencia a importancia outorgada á busca verbal. *Les anges des bouquets dont les fleurs changent de couleur*, devén en galego "Os anxos dos ramos de flores que mudan de cor". A tradución destes primeiros versos debe reflecti-la fidelidade á palabra e á imaxe creada. A sonoridade dun verso como *La lumière n'a plus la nature / Ventilateur gourmand étoile de chaleur*, debe ser reproducida con ritmo e ton semellante na nova versión "A luz xa non ten a natureza / Ventilador larpeiro estrela de calor".

En *Morrer de non morrer* outras preocupacións alteran o ánimo do poeta. O autor utiliza agora a linguaxe para expresa-lo que ama e o que é. O poema pasa a ser unha "canción completa" onde o poeta fala de amor: «Au coeur de mon amour» («No corazón do meu amor»). De tódalas imaxes acumuladas nace o tema que as guía, imaxes insólitas que non impiden que escoitémo-lo ritmo musical do verso, que se mantén na versión galega:

---

3. González Gómez, X., *Antoloxía da poesía surrealista de expresión francesa*, Ed. do Castro, Sada, 1981.

Un bel oiseau me montre la lumière
Elle est dans ses yeux, bien en vue.
Elle chante sur une boule de gui.
Au milieu du soleil.

Un fermoso paxaro amósame a luz
Ela está nos seus ollos, ben á vista.
Canta derriba dunha bóla de visgo.
No medio do sol.

O xénero lírico é probablemente o rexistro que presenta maior dificultade de tradución. Cando se trata de verter un texto literario noutra lingua, a tradución deixa de ser unha operación simplemente lingüística (como tampouco o é noutros tipos de tradución) para converterse nun feito literario e artístico. A estilística e os procedementos empregados por esta ciencia, desenvolven unha función básica neste tipos de textos. O traductor resulta se-lo lector que debe descifrar eses procedementos, para poder trasladalos á súa lingua, de maneira que teñan un efecto semellante. O intérprete de textos literarios debe impoñerse un traballo de translación rigoroso e artístico.

Poemas graves e graciosos a un tempo son os *Novos poemas*, dedicados a Gala. Durante os anos que se suceden ó encontro con ela, os versos de Éluard, falan de amor. A maior parte destes poemas son cancións de amor onde se transparenta unha sutil desesperanza, «Celle de toujours, toute», («A de sempre, toda»), remata con este ton o libro:

Je chante la grande joie de te chanter,
La grande joie de t'avoir ou de ne pas t'avoir,
La candeur de t'attendre, l'innocence de te connaître,
Ô toi qui supprimes l'oubli, l'espoir et l'ignorance,
Qui supprimes l'absence et qui me met au monde,
Je chante pour chanter, je t'aime pour chanter
Le mystère où l'amour me crée et se délivre.

Tu es pure, tu es encore plus pure que moi-même..

Canto a grande alegría de cantarte
A grande ledicia de terte ou non terte,
O candor de agardarte, a inocencia de coñecerte,
Ouh ti que suprimas o olvido, a esperanza e a ignorancia,
Que suprimas a ausencia e que me traes ó mundo,
Canto para cantar, ámote por cantar
O misterio onde o amor me crea e se libera.

Ti es pura, ti es aínda máis pura ca min.

Estes últimos versos de “A de sempre toda”: *Je chante la grande joie de te chanter*, “Canto a grande alegría de cantarte”, expresan a necesidade absoluta do poeta por expresa-los seus sentimentos, e explican a motivación que os provoca, a existencia da muller que o inspira. *Je chante pour chanter, je t'aime pour chanter*, “Canto para cantar, ámote por cantar”. A proposta que se ofrece

en galego mantén a ambigüidade no primeiro hemistiquio, aínda que a anula no segundo, perdendo así maior posibilidade de significación.

A tradución é un traballo baseado na correspondencia natural ou relativa das palabras. A versión debe conserva-la harmonía do todo, transportando á outra lingua as calidades estéticas, e no caso da poesía en particular, procurará achegarse á métrica e rima do orixinal.

A edición bilingüe de *Capital da dor* que aquí se presenta esmérase en observa-la fidelidade semántica, a situación contextual e os procedementos estilísticos que ennobrecen o texto sen atentar contra as normas que rexen o idioma.

Ana Luna Alonso
Universidade de Vigo

